

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Szerény visszhang.

Br. Bánffy Dezső ö Nagyméltósága cikkére.

Kegyelmes uram!

Nagybecsü soraiért, melylyel lapunkat megtisztelni kegyeskedett, melyekben nemcsak e lap olvasói, de bátran mondhatjuk, minden magyar protestáns saját meggyőződését látta kifejezve, fogadja egy magyar hazáját, ebben magyar vallását önzetlenül, lelke mélyéből szerető kálvinista világi férfi tiszteletteljes üdvözlét, hálás köszönetét, s e köszönet értékét ne kevesbítse Nagyméltóságod előtt az, hogy egyszerű ajakról jő; ne kevesbítse, mert ez ajakra kálvinista sziv adta a szavakat, tehát sziv és ajak hizelegni nem tudnak; az ajak csak azt fejezi ki, mit a sziv minden külső befolyástól menten, teljesen tisztán, minden önérdéktől egészen menten — érez.

Kegyelmes uram! A több, mint egy millió magyar lelket számláló tiszántuli ev. ref. egyházkerület egyik országszerte ismert, tisztelt, szeretett tanácsbírája, — hazai történetírásunk egyik kiválóan jelese, az a mi jó öreg kurucunk, Thaly Kálmán, nem csak a történelmi igazságok kutatásán és birásán fáradozott, a miért a nemzet hálájára tette magát érdemessé, hanem előke-reste, összegyűjtötte és elbeszélte nekünk, a mit a néphagyomány — a régi krónika előadott, fentartott. A történelem muzsáján kívül — kellemes ismeretségben volt ő a költészet muzsájával is; a néphagyomány, a régi krónika után, a többek közt irt egy szép költeményt, Nagyméltóságod egyik ösének Bánffy Dénesnek haláláról; régen volt, mikor e szép költeményt olvastam, de azért megmaradt emlékemben; végső versszaka ez:

„És a hont, ha vészek érik,

Régi krónikákban írva:

Szép piros vért buzg fel az

Almodó hős, koszorutlan, pusztá sirja.“

A bethleni vár tövében eltemetett, a politikai küzdelemben elesett hősről, a néphagyomány — pedig sokszor ez igazabb bíró, a leg-tudósabb bírói karnál — azt tartotta, hogy ő még holta után is szerette hazáját — szelleme virasztott annak sorsa felett — s ha veszély fenyegette, vérrel jelezte, jelt adott, felhivta honfitársait a vész elhárítására.

Nagyméltóságod ösének tulajdonságát örökölte; annak példáját követi; azzal a különbséggel, hogy Istennek hála, nem a sirból szól hozzánk, de itt, közöttünk élve, velünk küzdve, velünk fáradva, bajainkat ismerve, mint jó vezér, látva a vészt, mely magyar egyházunkat, — úgy hazánkat is fenyegeti, — hozzánk, a hű harcosokhoz kiált: „Vigyázzatok! mert megnehezült az idők járása felettünk!“

A kiáltó szó, nem hallatszott el a pusztában! Meghallotta azt a magyar protestáns világ, meghallottuk mi, kik itt a tiszántul imadjuk a magyarok Istenét; ez egyházkerület nagyjai és kicsinyei s felettünk arra M.-Szigeten tartott egyházkerületi értekezletünkből. Feleletünk — Nagyméltóságod általi — figyelembevételének tekintjük a cikket, melylyel lapunkat megtisztelni kegyes volt; e figyelembevételének tartjuk a vezér szavát, ki a védelem mikéntjére oktatja a küzdő sereget: „A bibliára támaszkodva védjük szabadságunkat!“ Nagyméltóságod meggyőzően kimutatta, hogy nekünk magyar protestánsoknak, ezen a földön, melyet magyar vér, — tehát, és bizonyosan a mi öseink vére — szerzett; a mely földnek, magyar földnek kell lenni és maradni, s a mely földön magyar nemzeti államot kell szervezni, csak úgy adatott meg a fennmaradás lehetősége, ha szabadelvű, ha nemzeti légkörben élünk; s megértettük, hogy a mint a multban, úgy ma is, a protestantizmus van első sorban hivatva arra, hogy a magyar államban a szabadelvűséget és a nemzeti érdeket meg-

védje, a „felekezeti béke fentartása és biztosítása mellett, *jogainak biztosításával* a magyar állam érdekeit megóvjá.”

Megértettük a hozzánk intézett szókat; ismerjük a ránk váró teendőket, s a mi szerény lapunk fennállása óta, mindig e nemes, e magas, e szent célokért küzdött, ezekért fog küzdeni ezentúl is. Küzdeni fog a győzelem reményével, mert küzdelmünk sikerét biztossá teszi a sorainkban feltámadt lelkesedés, mit vezérférfaink, ezek közt Nagyméltóságod bátorító, lelkesítő, biztató szavai öntenek belénk.

Igen, Kegyelmes uram! Szent elvekért küzdünk; ezek az elvek kifejezést nyernek azokban a „nagy időkben” hozott, az 1848. XX. 2. 3. t.-c. cím alatt olvasható, de fájdalom — még ma is csak olvasható — fájdalom ma is csak papírra vetett, de holt betűkből álló törvényekben.

E holt betűket kell megelevenítenünk! És mi a miként hiszszük azt, hogy az emberiség Megváltója feltámadott a sírból, hova ellenségei fektették, fel kell támadni e holt betűknek is, minden ellenség dacára, mert a szabadság szellemét elnyomni ideiglen lehet, — de örökre nem! Reménnyel tölt el bennünket Nagyméltóságod és általunk oly nagy mértékben tisztelt protestáns vezérférfaink működése, hogy egy népetől szeretett, népei boldogítására törekvő bölcs uralkodó és annak kormánya átlátták, meggyőződtek, hogy mi hü fiai vagyunk nemzetünknek; átlátták a nagy, a megeáfolyhatlan igazságot „nincs emberi hatalom, mely a világtörténelem kerekét forgásában megakadályozná, s a korszellem ébredését lehetetlenné tegye.”

Ezekkel a reményekkel eltelve nézünk a Nagyméltóságod vezetése alatt összeülendő országos zsinatunk működése elé, s azzal a boldogító tudattal várjuk törvényhozásunk megnyitását, hogy a miként elmúlt zsinatunk alkalmával hazafiúi szent érzéssel, vallásos áhitattal megünnepeztük az 1791. XXVI. t.-c. létrejövetelének százados évfordulóját, áldást kívánván annak alkotóra, legközelebbi zsinatunkon az 1848. XX. 2. 3. t.-c. holt betűinek életre ébresztését ünnepezzük meg.

És ez így lesz, így kell lenni, kegyelmes uram! És a magyar protestáns világ a hála mély érzését fogja nyilvánítani Nagyméltóságod és mindazok iránt, kik e szent munkában segítő társai lesznek; s utódaink, midőn mi már mind elköltöztünk oda, a hitért és hazáért annyit szenvedett őseinkhez, elmondják magukban elmondják azokra, kik a szent elveket halottaitól feltámasztani segítettek:

„Áldás emlékökre! Áldás a protestáns egy-

házra, melyet annyira szerettek! Áldás hazánkra, melyben oly igazak voltak!”

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletemet.

Ujfalussy Béla.

Eszmék a debreceni kath. nőegylet szervezésével kapcsolatban.

I.

A kath. nőegylet ügye a debreceni egyházban oly messze kiható s általános érdekekkel bíró ügy, hogy megérdemli a legkomolyabb figyelmet és beható vizsgálatot. Szeretném, ha gondolkodó férfiak, — és nők is, vennének maguknak annyi időt, fáradságot, hogy különböző okokból, vagy fel sem vevésből, nem térve ki előle, mélyére hatolnának az okoknak és eredményeknek, melyekből származott s melyekre vezet ez a legújabb társadalmi tünet.

Szeretném, ha fel tudnám ébreszteni főként a debreceni társadalom lelkét s aztán tovább is e kérdés iránt s ha Isten erőt adna, hogy oly világításba helyezhetném, a minőben lelkemben latom.

Legelsőbben is őszintén jelentem ki, hogy ez ügyet tisztán *emberiségi* szempontból veszem bírálat alá s előttem e kérdésnél a debreceni ref. *egyház* ügye, egy szeméremmel sem nyom többet az *igazság mérlegében*, mint a kath. *egyház* ügye. Szívemben egy dobbanás sem kél hangsúlyosabban a Rákóczi-templom iránt, mint a Szent-Anna-templom iránt. Előttem mindenik egyház egy társadalmi szervezet, azon célra szervezve, hogy az egyén földi rendeltetését szolgálja; eszközöket nyújtson az egyénnek magasabb törekvésekre, eredményesebb munkákra, a szív és lélek erőinek hatékonyabb, kiterjedtebb tevékenységére. S általában, az emberi társadalomban idők folytán létesített bármiféle szervezet aszerint érdemli a közbecsülést, ápolást, fenntartást, fejlesztést, amennyiben az emberiség egyetemes testi, szellemi és erkölcsi javait szolgálja s a lelket *alkotó munkásságra* ösztönzi.

A keresztyénség nagy egyetemes keretében alakult különböző felekezetek, *mint társadalmi tényezők*, a mélyebb gondolkodás előtt, mindig a fentebbi alapelvek folytán itélendők meg. Itt a *hivők* száma, — a *numerus* — egyáltalán nem irányadó. Tudjuk, hogy a megszokás, az előítélet, a felületesség, a látszat után indulás, mennyire képes félrevezetni, csalódásba ringatni a közönségesebb lelkeket.

Holott *egy* Krisztusnak mindig igazsága lesz az egész elítélő világgal szemben. S itt az a fő,

hogyan az egyházi élet keretében, *minél tisztábban lássa az egyén az ő helyzetét és összefüggését az egyetemeshez* s viszonyából folyó tiszta emberbaráti kötelmeit s nyerjen benső tüzet a cselekvésre.

Tehát vizsgáljuk e kérdést egyetemes és humanus szempontból s úgy állapítsuk meg az *egyetemes élettörvény nyomán* várható eredményeket.

A tény, a lapok h iradása nyomán ez: *Debrecenben a róm. kath. egyház lelkésze, kath. nőegyletet alakítva, vezető tagokul a választmányba oly előkelő nőket szemelt ki s állított előtérbe, kik ref. vallásu férjeikkel, ugynevezett vegyes házasságban éln k.*

A felett semmi kétség és véleménykülönbség nincs, hogy bármely egyházi nőegylet, annál inkább a kath. nőegylet, az egyház nagy érdekeit szolgálja. A debreceni kath. nőegyletnek sincs és nem is lehet más célja, mint Debrecenben a kath. egyház érdekeit szolgálni. Az egyház keretén belül ezen érdek legyen bár a leghumánusabb, kizárólag a jótékonyágnak és nemes áldozatkészségnek szentelve, végeredményében az egyház azon nagy érdekeit mozdítja elő, hogy tagjait, kikkel jól tesz, minél szorosabban egyházához fűzze. Amennyiben pedig a dolog természetében van, hogy minden élő szervezet terjeszkedésre, növekedésre törekszik, ha soha sem ismernénk is a kath. egyház szervezetét, ha élő akar maradni terjeszkednie kell. Igyekszik is, a mint tudjuk, minden tehetsége szerint. És minél inkább terjeszkedik valamely élő lény, vagy élő szervezet, annál inkább elszívja környezetétől a táplálékot, sőt lehetetlenné is teheti a közelében levők fennmaradását. Így áll elő egy nagy élettani törvény: a létért való küzdelem, látva, vagy látatlanul, zajjal, vagy zajtalanul.

A természeti világban ez a létért való küzdelem végeredményében az erősebb, nemesebb fajok, vagy egyedek kiválasztását, fennmaradását eszközli; — még az erkölcsi lények világában, a küzdelem célja nem lehet más, mint a jószág diadala. De az isteni törvény szerint, a jószág diadala *csak* úgy állhat elő, ha az okos és erkölcsi lények küzdelmében *csak* az érzelmi és erkölcsi erők küzdenek.

Tudjuk, — hisz benne élünk, — hogy a felekezetek versenye, küzdelme fennáll. És nemcsak a nemesebb szellemi, erkölcsi erők mérköznek, hanem durva anyagi erők is vegyülnek e küzdelembe, amidőn aztán az eredmény *nem a felemelő erkölcsi kiválás, sőt ellenkezőleg az erkölcsi erőknek mindkét részen való gyengülése, sőt megsemmisülése is.*

Kétségkívül nincs nemesebb küzdelem, mint az érzelmi és erkölcsi tökéletesedés érdekében

kifejtett nemes verseny, s nem lehet eléggé ajánlani az egyházaknak, hogy e tekintetben folyvást birkózzanak s minden találmányukat fejtsék ki eszközök előállításában, mely eszközök, mint csatafegyverek, a nemes harc megharcolásához segítsenek. S amennyiben az egyházak kebelében alakítandó nőegyesületek az *erkölcsi tökéletesedést szolgálják, őszinte szívből kell üdvözölnünk, bármely egyház kebelében.*

Szerencsétlenségre a kath. egyház szervezete nem türi a szellemi és erkölcsi erők mérközését s ez uton tökéletesítését. Tudjuk, hogy e szervezet, egy központi hatalom köré kényszerít minden lelki erőt. A papság, mint a lelkierők teljessége és letéteményese, egyszerűen *kijelentéseket* tesz, melyekhez nem fér semmi bírálat s a hatalomnak csupán átkai vannak minden szellemi és erkölcsi erőmérközés ellen. Tudjuk, hogy a kath. hívők, *szenvedőlegesen befogadására* vannak kárhóztatva, mindama tanoknak és elveknek, melyek az egyház tételeiként, *a pápában találják végső fórumokat.* Ily körülmények között szó sem lehet arról, hogy Debrecenben, vagy bárhol a föld hátán, a kath. nőegyletek, az erkölcsi és szellemi tökéletesedés harcosai lehessenek. Egyházi érdeket szolgálnak, igaz, de a kath. egyház nem a *hívők egyesülete*, hanem az *idvezülendők milliói*, kiket üdvre vezet a papság, mint a pápa megbízottai és pedig megszabott úton, mely utak ellen a hívőknek semmi szavok nem lehet s vagy mennek azon úton üdvre, vagy leternek kárhózatra. *Ez az egyházi tan, mely mint isteni örök kijelentés világít minden igaz kath. hívő szívében.*

Még ez is csak hagyján volna, ha igazán nem volna a vezetőknek egyéb céljok, mint az általuk megállapított legjobb módokkal a hívőket üdvre vezetni; de, megint az emberiség nagy szerencsétlenségére! a hívők üdvre össze lett zavarva, a vezetők anyagi javainak, mint célnak eszközölésével s egy oly központi hatalom — és pedig nem annyira erkölcsi, mint anyagi hatalom — szolgálatával, a mely központi hatalom anyagi érdeke *legfőbb célul* van kitűzve.

Mert minden kétségen felül áll, hogy a kath. egyház szervezetében, a papi testület, egy *világhatalmi érdeket szolgál.* Ehhez való ragaszkodását, jogát, törekvését hangoztatja folyvást. A pápai hatalom egyenesen rablásnak, bitorlásnak minősíti, világi uralkodásának eszközeitől, pápai birtokaitól való megfosztását s bár földi paradicsomban él Rómában többi paptársaival együtt, *körülveve a világi élvek minden kigondolható javával és gyönyöreivel, mégis örökké panaszkodik szegénysége, elnyomatása felett!*

Ily körülmények között világos, hogy a kath. egyházi érdek: világhatalmi érdek, a papság s legfőbb csucsán a pápaság javára. Világos dolog, hogy a kath. egyház kebelében, a szellemi és erkölcsi erők szabad mérkőzéséről, előrevivő küzdelméről s ennek nyomában előállható erkölcsi tökéletesedésről szó sem lehet. Sőt ellenkezőleg, éppen eme legdrágább kincsek, az ember erkölcsi javai, szellemi fönsége lesz áldozatul dobva egy testület anyagi érdekeinek. A hívők milliói nem cselekvő küzdők táborá, hanem mint valami fogoly-hadsereg, várva kegyelmet, vagy kárhóztatást. A papság feloldoz, vagy büntet; megnyugtat, vagy kárhóztatba dob; áld, vagy átkoz. Sőt a papság százezrei is csupán a központi hatalom végrehajtói, arra kárhóztatva, hogy anyagi bő ellátásuk ellenértékeül, mondjanak le szellemi, erkölcsi szabadságukról s még társalkodni se merészeljenek oly szellemekkel, kik a központi hatalomnak nem tetszenek. Nekik szemet kell hunyniok a legragyogóbb, legéltetőbb világosság előtt, mely az emberiség égiszítő alakjainak lelkéből árad s századokon, sőt ezredeken át sugározza fényét s vezeti az emberiséget. Rájok nézve hétszer lepecsételt könyv, minden könyv, mely az *index* be kerül. S oda kerül minden könyv, mely a központi hatalom érdeke ellen szót mer ejteni, habár e szó, az isteni kijelentés szava legyen. Így került *index*-be a biblia s lett tüzre dobva számtalan példányban.

Mit tehet ily körülmények közt a kath. nőegylet?

Első tekintetre a kath. nőegyletnek nemes feladatai látszanak. A jótékonyág gyakorlása mindenütt, a hol arra szükség van. S mennyi szükség kiált ma segítség után az emberi társadalomban! A testi bajok száma is, a lelki bajok száma is, légió. Minden nemes tehetséget munkába kell állítani e bajok ellen. S ki állhatna munkába első sorban, mint az egyház, s az egyházban a nők! A művelt női szív már magában is orvosság. Költők, írók, papok, nem találnak elég méltó s jellemző szavakat a női szív gyógyító hatásának, szent varázsának dicsőítésére s ez által buzdításra a szent munkában. Sőt az egész társadalom lelke, mint egy szent hevületben ég ma a jótékonyág oltára körül. Annyi szanatorium, üdülő hely, nagyszerűen parkozott köz és magán kórház, hülyék, vakok, siketek intézete, kivánatosan berendezett fogházak, börtönök épültek a legközelebbi negyedszázad alatt, amennyi egy ezred alatt sem épült ezelőtt s az emberiség minden igaz barátja jóleső érzéssel állhat meg e tények előtt. S a mi különösen a női jótékony munkát illeti, hát itt ugyszólván egy új élet kezdete ismerhető fel. Merhetne-e

valaki ezek ellen csak egy kárhóztató szót is szólani?! Ellene állani ennek a szent áradatnak, hogy el ne seperje, el ne temesse az oklalan merénylőt!

Én mindamellet is, igen kérem a gondolkodó jó lelkeket, álljanak meg velem itt egy kissé s vitassuk meg e dolgot.

Hires természettudósok vallásos nyilatkozatai.

(Folytatás és vége.)

K. E. v. Baer azt mondja: „A természeti erők harmoniája bennünket egy közös okfőre vezet és ez az okfő nem különböztetik attól a felséges lénytől, a kire az emberek vallásos szükségérzete mutat.“ *M. I. Schleiden* a botanikában a sejtekről való tan megalkotója egy helyen így szól: „Valójában egy igazi és exakt természetvizsgáló sohasem lehet materialista a szó divatos értelmében; nem lélek, — szabadság — és istentagadó.“ Aztán *Agassiz Lajos* († 1873.) szerint: „A természet tanulmányozásából mindenkinél arra a meggyőződésre kell jönni, hogy itt minden egy hatalmas Lélek által tartatik rendben s hogy mindaz, a mi van, egy hatalmas Lélektől származik, a ki minden térbeli és időbeli viszonyok felett, multon s jövődön egyaránt uralkodik.“ *Oswald Heer* ki egyik legalaposabb és leghatalmasabb cáfolója az ultra-Darvin-theoriának, fentebb említett korszakos nagy munkáját a következő kijelentésekkel zárja be: „Ha a különböző világkorszakok növény- és állatvilágára visszatekintünk, nagyszerű tünemények sorozatával találkozunk; láthatjuk mint közeledik a világ lassan-lassan mostani formájához; láthatjuk mint fejlődnek folyvást az élő lények s mint függ össze a megszilárdult földkéreg alakulásával az organikus természet fejlődése s hogy az egyes nagy periodusokban mint születnek meg, multnak el s térnek ismét vissza a különböző fajok. Olyan tünemények ezek, melyek nem tűnnek kétséget, hogy a természet a maga fejlődési processusában egy végtelenül nagyszerű és összhangzó egészet képez, mely szükségszerűleg tervet és gondolkodást tételez fel. Igaz, hogy mi ebből a mérhetetlenül nagy épületből még ma csak az alapokat ismerjük, de menél inkább lehull a lepel az ősvilág csodáiról, annál nagyobb szerűvé és gazdagabbá lesz az; annál inkább megtelnek a hézagok, melyeket a mostani teremtes mutat s annál szorosabban kapcsolódnak egymáshoz a harmonikus nagy épület egyes részei. De bármily nagyszerű és felséges legyen ez, azt csak az láthatja, kinek lelki szemei nyitva vannak. Mert azt a lapot, melyre Beethoven a maga „Symphoniájának“ jegyeit felírta, csak a művész értheti meg. Azoknak a jegyeknek csak a művészre van jelentőségök. De a ki ezeket a jegyeket a zenében alkalmazni tudja, annak azokból a harmoniaknak egész világa áll elő. Így áll a dolog a természettel is. Az egyes tüneményeknek, — hasonlólag a zenei jegyekhez, — csak akkor van értelmök, ha képesek vagyunk azokat összekötni s összefüggésökben megérteni. Akkor egy tagozott nagy egészsze lesz minden s lelkünkben is a harmoniak világa formálódik ki, mely éppen úgy mint az ő testvére, — a hangok világa, bennünket az érzéki világon felülemel és az isteni világrend

sejtelmével tölt bé. Kétségkívül mindenki együgyűnek tartaná azt, a ki azt mondaná, hogy annak a „Symphoniának“ a jegyei csak úgy véletlenül állottak elő, a papírra esett pontokból. Előttém azonban bizonyos, hogy éppen olyan együgyűek volnának azok, a kik a teremtésnek végtelenül csodálatosabb harmoniáját a véletlen játéknak tartanák. Mennél mélyebben hatolunk be a természet ismeretébe, annál bensőbbé lesz meggyőződésünk is, hogy csak egy mindenható és bölcs Teremtőbe vetett hit, a ki az eget és a földet az ő előre megfontolt terve szerént teremtette, — képes úgy a természetet, mint az emberi élet talányát megoldani. Tehát nem egyedül az emberi szív az, mely Istent hirdeti, hanem a természet is. És csak akkor, ha ebből a szempontból vizsgáljuk a mi hazánk (Schweiz) növény és állatvilágának a történetét: az a történet csak akkor jelenik meg előttünk helyes világításban s csak akkor nyújtja nekünk a legmagasabb élvezetet.“ (Lásd bővebben: „Die Urwelt der Schweiz von Oswald Heer. Zürich, 1865. 604. oldal.“)

R. Mayer a fent említett nagy phisikus kimondja, hogy „Ha egyes felületes fők, a kik a nap hősei gyanánt szeretik magokat gerálni, — az anyagi és érzékileg észrevehető világon kívül semmi mást, vagy magasabbat nem akarnak egyáltalán elismerni, — egyeseknek ilyen nevetséges elbizakodása nem irathatik a tudomány terhére; de bizonyos, hogy annak hasznára és becsületére sem válik.“ Szakasztott így nyilatkozik a nagy zoologus Chr. G. Ehrenberg is. „Azok az írók, a kik, mert se té se tova nem tudnak menni, leszerelnek és azt mondják: „nincs lélek, nincs halhatatlanság! Itt állok; más-ként nem tehetek.“ — hát hiszen személyes joggal birnak arra, hogy így járjanak el. Csakhogy sohasem szabad az ilyeneket a természetvizsgálat képviselői gyanánt tekinteni.“ Mert a mit az ilyen emberek irnak és magasztalnak, mindaz, — *Liebig* szavaival élve, — nem egyéb, mint „mükedvelők nézetei, kik a természet-búvárlat terein sétákat tévén, feljogosítva hiszik magukat a tudatlan s könnyen hívő közönségnek megmagyarázni azt, hogy a világ és az élet hogyan keletkezett s hogy mennyire haladt az ember a legfőbb dolgok kutatásában; és a tudatlan, könnyen hívő közönség nekik hisz s nem a természet vizsgálóknak, — mint hisz a táncoló, író s beszélő asztalokban.“

Ime néhány érdekes tétel a keresztyén apologetikához. A „S.-D. Tageblatt“ fent nevezett cikke adta meg nekünk az alkalmat ezek elmondásához. Mondhatnánk még sokat, nagyon érdekest a csillagászat köréből, a geológiából vagy éppen darvinismusról, häckelianismusról, — de hosszabb tudományos fejtegetésekkel lapunkat megtölteni és a talán más közleményekre váró közönséget tovább untatni szántszándékkal nem akarjuk. Csak annyit említünk még itt meg, hogy mi nem tagadjuk, hogy egy és más természettudományi kérdésekben (ilyen p. o. a naprendszer kérdése) a theológiának és vallásnak a modern kutatások és felfedezések vívmányaihoz alkalmazkodnia kell; de más oldalról ott, a hol az örök igazságok közvetítéséről van szó, — nem engedhetünk. Hiszen, ha a természettudós magába száll, bizony neki is alázattal kell beismernie, hogy az ő tudománya is sokszor tévedett, még azokban a kérdésekben is, a melyek katekizokhén az ő körébe tartoztak. Sokszor kellett már ennek a tudomány-

nak is engednie, mindenesetre többször, mint a theológiának és vallásnak s midőn *La Place* az égnek nagy astronomusa és matematikusa távesövével az Istent sehol sem találta, azt felejtette el, hogy teleskóppal, mikroskóppal csak az keresi Őt, kinek lelki szemein hályog van. Szívesen meghallgatjuk mi a természettudóst is, tanulunk is tőle; de engedessék meg nekünk azt mondani, hogy a vallásos kijelentésekben mi még mindig több és szigoruan *objektív* igazságot látunk, — *sensu proprio*, — mint az ugynevezett exakt tudományokban, melyeknek tételei napról-napra változnak. Az exakt értelem csak véges erő, de a lelkiismeret szava, — Isten szava. A tudomány exakt tudással csak a végest ismerheti meg, — a végetlent pedig soha! De a vallásos eszmék a végtelenhez emelnek fel s ott hol a távesövek, göregek és lombikok összetörnek, következik a biblia, — az Isten igéje, mely nekünk a sötétben szövétnekünk.

Eröss Lajos.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

12. Értesítvény a reformátusok debreceni főiskolájáról 1869/70. évről. Szerkesztették Imre Sándor akad. Veress László tanítóképezdei, Tóth József gymnasiumi igazgatók. 4 r. 21. l.

13. Értesítvény 1870/71-ről Tóth Sámuel akad. Osterlam E. t.-képezd. és Kiss András gymn. igazgatóktól. 8 r. 50. l.

14. Értesítvény 1871/72-ről Kovács Ferencz, Osterlam E. és Félegyházi Beniamin igazgatók. 8 r. 41. l.

15. Értesítvény 1872/73-ről Balogh Ferencz akadémiai, Tüdős János gymnasiumi, Osterlam E. t.-képezdei és Tóth József reál. isk. igazgatóktól. 8 r. 57. l. (A reál iskola aztán városivá lett.)

16. Értesítvény 1873/74-ről Tóth Ferencz akad., Szegedi Sándor gymn. és Joó István t.-képezd. igazgatóktól 8 r. 90. l.

17. Értesítvény 1874/75-ről Buzás Pál, Kovács János és Joó István igazgatóktól. 8 r. 72. l.

Eddig a három szakról egy értesítvény adta ki.

18. a) Értesítvény az akadémiai tanfolyamokról 1875/6-ról, szerkesztette Tóth Sámuel igazgató. 8 r. 156. l.

β) Értesítvény 1875/76-ról a gymnasiumról és tanítóképezdéről Kovács János és Joó István igazgatókról. 8 r. 72. l.

19. a) Értesítvény 1876 77-ről Márk Pál és Joó I. igazgatóktól. 8 r. 61. l.

β) Értesítvény akad. tanfolyamról 1876/77-ről Tóth Mihály ig. tan. 8 r. 78. l.

Eddig két értesítvény adatott ki a 3 szakról.

20. a) Evköny a reformátusok debreceni főiskolája akadémiai részéről 1877/78-ről Kovács Sándor igazgató 8 r. 87. l.

β) Értesítvény a főgymnasiumról 1877/78-ről Békési Gyula ig. 8 r. 98. l.

γ) Értesítvény a tanítóképezdéről és elemi iskolákról 1877/78-ről Joó István ig. 8 r. 40. l.

21. a) Évkönyv a hittani és bölcsészeti szakról és jogakadémiáról 1878/79-ről Balogh Ferencz igazgató. 8 r. 103. l.
- β) Értesítő a főgymnasiumról 1878/79-ről Békési Gyula igazgató. 8 r. 70. l.
- γ) Értesítő a tanítóképezdéről és elemi iskoláról 1878/79-ről Joó István igazg. 8 r. 46. l.
22. a) Évkönyv a hittani és bölcsészeti szakról és jogakadémiáról, Liszka Nándor, 1879/80-ről. 8 r. 95. l.
- β) Értesítő a főgymnasiumról 1879/80-ről Békési Gy. 8 r. 110. l.
- γ) Értesítő a tanítóképezdéről 1879/80-ről Joó István 8 r. 59. l.
23. Évkönyv 1880/81-ről Kassai Sámuel. 8 r. 87. l.
- Ertesítő a főgymnasiumról 1880/81-ről Békési Gy. 8 r. 55. l.
- Ertesítő a tanítóképezdéről. Joó István. 8 r. 44. l.
24. Évkönyv 1881/82-ről Thót Ferencz. 8 r. 110. l.
- Ertesítő 1881/82-ről Békési Gy. 8 r. 67. l.
- Ertesítő 1881/82-ről Joó István 8 r. 52. l.
25. Évkönyv 1882/83-ről Balogh F. 8 r. 84. l.
- Ertesítő 1882/83-ről Békési Gy. 8 r. 54. l.
- Ertesítő 1882/83-ről Joó I. 8 r. 34. l.
26. Évkönyv 1883/84-ről Kassai S. 8 r. 120. l.
- Ertesítő 1883/84-ről Békési Gy. 8 r. 64. l.
- Ertesítő 1883/84-ről Joó Istv. 8 r. 39. l.
27. Évkönyv 1884/85-ről Csiky Lajos. 8 r. 131. l.
- Ertesítő 1884/85-ről Tüdös János. 8 r. 102. l.
- Ertesítő 1884/85-ről Joó I. 8 r. 68. l.
28. Évkönyv 1885/86-ről Csiky Lajos 8 r. 150. l.
- Ertesítő 1885/86-ről Tüdös János. 8 r. 68. l.
- Ertesítő 1885/86-ről Joó I. 8 r. 63. l.
29. Évkönyv 1886/87-ről Dr. Kovács Sándor. 8 r. 114. l.
- Ertesítő 1886/87-ről Tüdös J. 8 r. 65. l.
- Ertesítő 1886/87-ről Joó I. 8 r. 88. l.
30. Évkönyv 1887/88-ről Thót Sámuel 8 r. 184. l.
- Ertesítő 1887/88-ről Tüdös J. 8 r. 107. l.
- Ertesítő 1887/88-ről Joó I. 8 r. 81. l.
31. Évkönyv 1888/89-ről Liszka Nándor 8 r. 141. l.
- Ertesítő 1888/89-ről Tüdös J. 8 r. 95. l.
- Ertesítő 1888/89-ről Joó I. 8 r. 75. l.
32. Évkönyv 1889/90-ről Balogh F. 8 r. 155. l.
- Ertesítő 1889/90-ről Tüdös J. 8 r. 143. l.
- Ertesítő 1889/90-ről Joó I. 8 r. 98. l.
33. Évkönyv 1890/91-ről Dr. Karsa István 8 r. 136. l.
- Ertesítő 1890/91-ről Tüdös J. 8 r. 88. l.
- Ertesítő 1890/91-ről Joó I. 8 r. 90. l.
34. Évkönyv 1891/92-ről Dr. Bacsonyi Lajos 8 r. 152. l.
- Ertesítő 1891/92-ről Tüdös J. 8 r. 130. l.
- Ertesítő 1891/92-ről M. Joó I. 8 r. 109. l.
35. Évkönyv 1892/93-ről Dr. Erdős József 8 r. 117. l.
- Ertesítő 1892/93-ről Tüdös J. 8 r. 100. l.
- Ertesítő 1892/93-ről M. Joó I. 8 r. 133. l.
36. Évkönyv 1893/94-ről Dr. Kovács Sándor 8 r. 128. l.
- Ertesítő 1893/94-ről Tüdös J. 8 r. 98. l.
- Ertesítő 1893/94-ről Joó I. 8 r. 133. l.
37. Évkönyv 1894/95-ről Dr. Öreg János 8 r. 134. l.
- Ertesítő 1894/95-ről Dóczy Imre igazgató 8 r. 1058. l. 24 fametszettel (évezredi kiadvány több tanár közreműködésével.)
- Ertesítő 1894/95-ről Kovács Lajos 8 r. 248. l. (először jó elő a tanítóképző intézet neve.)
38. Évkönyv 1895/96-ről Sass Béla 8 r. 268. l.
- Ertesítő 1895/96-ről Dóczy Imre 8 r. 200. l.
- Ertesítő 1895/96-ről Kovács L. 8 r. 157. l.
39. Évkönyv 1896/97-ről Sass Béla 8 r. 307. l.
- Ertesítő 1896/97-ről Dóczy Imre 8 r. 196. l.
- Ertesítő 1896/97-ről Kovács L. 8 r. 136. l.
40. Évkönyv 1897/98-ről Sass Béla 8 r. 128. l.
- Ertesítő 1897/98-ről Dóczy I. 8 r. 166. l.
- Ertesítő 1897/98-ről Kovács L. 8 r. 127. l.
41. Évkönyv 1898/99-ről Csiky Lajos 8 r. 146. l.
- Ertesítő 1898/99-ről Sinka Sándor 8 r. 215. l.
- Ertesítő 1898/99-ről Kovács L. 8 r. 116. l.
- Alapítványok és ösztöndíjak, Sass Béla 8 r. 58. l. E füzet külön kiadva először jelent meg ily alakban.
42. Évkönyv 1899/90-ről Csiky Lajos 8 r. 179. l.
- Ertesítő 1899/90-ről Sinka S. 8 r. 216. l.
- Ertesítő 1899/90-ről Kovács L. 8 r. 137. l.
43. Évkönyv 1900/901-ről Dr. Bartha Béla 8 r. 184. l.
- Ertesítő 1900/901-ről Sinka S. 8 r. 136. l.
- Ertesítő 1900/901-ről Kovács L. 8 r. 131. l.
44. Évkönyv 1901/902-ről Dr. Öreg János 8 r. 157. l.
- Ertesítő 1901/902-ről Sinka S. 8 r. 181. l.
- Ertesítő 1901/902-ről Kovács L. 8 r. 99. l.
45. Évkönyv 1902/903-ről Dr. Kérészy Zoltán 8 r. 182. l.
- Ertesítő 1902/903-ről Sinka S. 8 r. 166. l.
- Ertesítő 1902/903-ről Orosz István 8 r. 181. l. (A „tanító képző intézet“ ez évi értesítőjében benne van az elhalt Kovács Lajos jellemzése és arcképe.)
- Az első nyomtatott értesítvény óta (1853/4) megjelent a debreceni collegiumról 45 évről Értesítő u. m. 7 első évről csak a gymnasiumról hét füzetben; 1865/6-tól fogva az akadémiáról és gymnasiumról együtt 4 évről, négy füzetben; 1869/70-től fogva a Collegium 3 tanintézetéről, bevéve a tanítóképző intézetet is, hat füzetben. 1875/76-tól fogva az akadémiáról külön, gymnasium és tanítóképzőről e) kettő együtt) szinte külön értesítő, két évről összesen 4 füzet; végre 1877/78-tól fogva az akadémiáról Évkönyv címen szinte külön; gymnasium és tanítóképző ez időtől fogva mindenik önállólag adott ki Értesítőt, tehát minden évről 3 füzet jelent meg, szerkesztették az illető igazgatók, összesen 79 füzetben.
- Jegyzet. A b) c) d) alatt elősorolt művek a Collegium könyvtárában megvannak. Az Értesítők a levéltárban és az egyes tanintézetek igazgatósági hivatalánál is.

II. RÉSZ.

A Collegium alapítása, korszak alkotó évek, a fejlődést vezető kiválóbb egyének.

a)

„Mely évben, minő anyagi erővel alapítottatott meg az intézet?”

E tanintézet a hitjavítás előtt zárdai iskola volt a ferencz-rendüek kezén, kik a földesur által 1312-ben telepítették e városba, magába ölelte az elemi és gymnasiumi osztályokat, a mai gymnasium VII. osztályáig.

A megalapítási év 1550. Enyingi Török János Debrecen város földesura beleegyezésével. Debrecenben 1551. októberben, a budai basa ótalom levelével a reformátor Sztárai Mihály — ki korább maga is ferenczes barát volt — megjelent és zsinatféle értekezletet tartott predikátorok nyerése végett; az 1552-iki tordai országgyűlés végezte, hogy az evangélikus és katolikus párt egymás iránt szelidséggel és becsüléssel viselkedjék. Debrecen első ismert prot. lelkésze Radán Balázs jelen volt a beregszászi zsinaton. (1552-ben) Az utolsó r. kath. templomot a Szent Miklós utcai kápolnát is, hivek nélkül a városi tanács bezáratta és 1554-ben febr. 13. hivatalos kiküldöttei által a kápolna szerelvényeit, mise mondó ruhákat, keresztek, kelyheket, tányérokat, perselypénzt összeíratta s azokat a városházhoz vitette.

Az iskola telkével, jövedelmével a földes urra szállt. Ő a város kezébe bocsátotta át. A függetlenné lett erdélyi fejedelemség Izabella királyné visszahívása után, az 1556-ik évi kolozsvári orsz. gyűlésen, hol a szabadító hős, a református Petrovics Péter fővezér volt az irányító szellem, a zárdákat, jövedelmeit és javadalmaikat iskolák állítására rendelte; ez országos törvénnyel a debreceni iskola jogszerűleg a város birtokába ment át minden gondoskodással együtt.

A mi az anyagi erőt illeti az a következő: t. i. maga a telek és épület, mely a mai helyen állt; az 1853-ban felvett értékelés $\frac{1}{5}$ része szerint 100,000 korona becsű lehetett. A város gondoskodott a tanulók ellátásáról, tanítók fizetéséről. A jövedelem állandó egyik forrása volt a temetési díjak, melyért az éneklő tanulók szolgáltak. Első intézkedést taláunk a városi tanácstól 1556. (május 21-iki végzés), mely szerint a szegény tanulók (scholastici pauperes mendicantes) segélyezésére minden temetéstől 8 dénár rendeltetik; a „magister scholae“ szinte 8 dénárt kap; az 1571-iki rendelet a szegény tanulók részére 16 dénárt szabott.

Az iskola elén állt egy rendes tanár, ki 1550 óta „magister scholae“, 1571 óta „rector scholae“ nevet viselt; mellette segédtanító (collaborator) és a végzett tanulókból választott köztanítók (classicus praeceptorok) működtek. A tanítók lakása a tanépületben volt, étkezések is. Az igazgató (rector) kosztón (mensa) a lelkészek egyikénél vala, kosztjéért a város fizetett évenként 50 frtot; a kosztpénz 1625-ben 25 frttal emeltetett. Az igazgató fizetése 1621-ik évben (első kimutatható adat) volt a) készpénz 40 forint, b) a predikátor asztalánál napi koszt, c) egy hordó bor, d) egy verő (leülésre való) ártány, e) temetési pénz, f) lakás természetben. A temetési pénz mindennapi jövedelem volt, függött a halottak számától, a 16. században Debrecen lakosainak száma 20,000 volt, a mai ily fajta jövedelem $\frac{1}{5}$ értékét véve az évi bevételek összege legalább 220 koronára mehetett.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs.

Indítvány az új énekeskönyvre vonatkozólag a hevesnagykunsági ev. ref. egyházmegyéhez.*

Nagytisztelétű s Nagyságos Egyházmegyei Közgyűlés!

Nagytisztelétű esperes úr megbízása folytán van szerencsénk az 1903. év utolsó napjaiban egyházmegyénk egyházaihoz is megküldött új énekeskönyvre bírálati ismertetésünket s indítványainkat legmélyebb tisztelettel a következőkben előterjeszteni.

Az énekeskönyv tartalmaz 1. 96 dallamon 336 éneket, 2. az énekek betűrendes mutatóját, 3. 24 imádságot az Uri Imádsággal. Az énekeskönyvet az egyetemes énekügyi bizottság elnöke által irt „Értesítés“ nyitja meg tartalommutatóval s a zsolnároknak alkalmas szerint kijelölésével.

I. Dallam.

A dallamok a régebben használt C kulcs helyett G (violin) kulcsban vannak hangjegyezve és pedig choralis ritmikus beosztással azon énekek első versszakainál, hol a dallam első ízben előfordul.

A 96 dallam közül zsolnárdallam: 51. (a 74. zsolnárdallama a 140. sz. éneknél); dicséret-dallam: 23. („Uram a töredelmes“ dallama a 130. zsolnárnál); erdélyi énekeskönyvből vett dallam: 7. (a 148, 157, 158, 159, 169, 183 és 263. számú énekeknél); halotti énekeskönyvből vett dallam: 2. („Ez élet csak füst és pára“ kezdetű ének dallama a 103. szám alatt, „Oh áldandó Szent Háromság“ kezdetű halotti ének dallama a 146. zsolnárnál); a „Gályarabok“ énekére irt dallam a 102. sz. éneknél; „Erős várunk“ dallama a 313. sz. éneknél; a hymnus dallama a 101, 104, 107. éneknél és 10 új magyar dallam a 101, 104, 107, 174, 187, 195, 197, 202, 257 és 268. sz. énekeknél.

Ezek közül származásukat tekintve más nemzetiségű: 65, magyar: 31, t. i. a 84, 87, 88, 97, 101, 102, 103, 104, 107, 122, 123, 138, 146, 158, 160, 161, 170, 173, 174, 183, 187, 195, 197, 213, 224, 257, 258, 259, 263, 268 és 332. sz. énekek dallamai (Bár a 84, 102. és 122. sz. dallamok magyar származása teljes bizonyossággal megállapítható nem volt, mi ide soroztuk őket). A magyar dallamok tehát az új énekeskönyvben 32%-kal vannak képviselve. Még mindig törpe kisebbség. Még mindig nagy mértékben érezhető az idegen elemek hatalma.

Az énekügyi bizottság azon törekvését, hogy az idegen dallamokat magyaros ritmikai beosztással nemzeti érzésünkhöz közelebb hozta: a legszivesebb készséggel méltányoljuk. De hogy az eredmény, t. i.

* A hevesnagykunsági egyházmegye esperese *Szűgyi Dániel* dévaványai lelkészt és *Kremán Sámuel*t felkérte, hogy ez a két szakférfi bírálja meg az új énekeskönyvet s észrevételeiket terjeszték az egyházmegyére. Miután azonban az énekügyben annak idején a legkimerítőbb és legalaposabb bírálat lapunkban jelent volt meg („Trias“), mely aztán később Budapesten az énekügyi bizottságban csakugyan és egyenesen a tárgyalás alapjává tétetett: természetes, hogy a két megbízott szakember, — kik lapunknak különben is értékes munkatársai, — most sem hagyhették figyelmen kívül a „Debreceni Protestáns Lap“-ot. Itt kívánják közzétenni munkálatukat; a mi különben egészen helyes van, mert az ügy lapunknak minden olvasóját, sőt az egész magyar református közönséget közvetlenül érdekelvén, szükséges, hogy ez az ismertetés mindenkire nézve hozzáférhető legyen. Van már bent nálunk egy másik idevonatkozó ismertetés is. De arra kérjük a beküldőjét J. K. urat, miszerint sziveskedjék várni, míg ez a most megkezdett bírálat megjelenik; azután rögtön közzé fogom tenni az övét is. Csak örvendetes jelenség, hogy az ügygel többen is foglalkoznak. Szerk.

a lendületes ritmikus éneklés azonnal bekövetkezők, kétesnek tartjuk. Nemesak azért, mert a nagy közönség, sőt az énekvezérek nagy része sem ismeri az énekügyi bizottság zene-szakértőinek intencióját s a choralis ritmikus éneklés módját: hanem azért is, mert az új énekes könyvben a változatlanul, vagy kevés változtatással átvett régi szövegeken kívül még a nagyobb átalakításon átment énekek között is többekben (27, 50, 68, 82, 116, 165, 168, 199, 203, 207, 288, 201. sz. énekek) gyakori mind a külső, mind a belső ritmikai hiba, sőt a dallam és szöveg ellentétes ritmizálására is találunk példákat (6, 305, 312, 165, 207, 246, 278, 21, 93, 116, 271, 203. sz. énekek.) Szerencse, hogy az új énekek szövegeiben elenyésző esekély hiba fordul elő; minélfogva remélhető, hogy ezeknél a nép a ritmikus tagoltságot megérezvén, nemzeti érzéséből kifolyólag a dallam ritmikus éneklésére önként reá jön.

A ritmikus tagolt, lendületes éneklés módja az új énekes könyvben a 158. sz. ének dallamánál van leginkább előtüntetve. Ezen példából lehet legjobban következtetni, mi volt az énekügyi bizottság célja. Egyébiránt a dallamok előadási módja egyszeri hallás után mindenki által igen könnyen elsajátítható s mi, kik arra próbát tettünk, jó lelkiismerettel állíthatjuk, hogy a dallamok az által szépségökben igen sokat nyernek a nélkül, hogy egyházi jellegök a legkevésbé is megsértenék. Mindenesetre az énekügyi bizottság sem fogadott volna el oly ritmizálást, mely a dallamokat profanizálta volna.

Tekintve magát a dallamok ritmikus beosztását, kiválóan sikerültnek tartjuk azt. Egy pár lényegtelen kifogásunkat felemlítésre sem tartjuk érdemesnek.

Az egyházi hangnemekben irt régi dallamok a saját hangnemüknek megfelelő zenei előjegyzést nyerték, mi által a kiirt előjegyek mindig érvényesülnek s visszaváltó jegyek alkalmazására, — ha csak a dallam más hangnembe át nem tér, — semmi szükség nincs. Ilyen dallamok az 5, 8, 19, 23, 27, 28, 33, 37, 51, 77, 90, 92, 103, 104, 112, 143, 144. zsolttároké s a 123, 138, 146, 213. sz. énekeké.

Zenei ismétlő jegy nincs alkalmazva és pedig helyesen. Inkább kétszer hangjegyeztettek az ismétlődő dallamsorok, mintsem hogy a visszatérések a hivatket a szöveg olvasásában zavarják.

Az egyes dallamokra nézve — mint arról meggyőződünk — a népies variánsok (például a 25, 46, 50, 66, 138, 148. zsolttárokánál, 5. és 70. dik dicséreteknél) figyelmen kívül hagyásával a régi énekeskönyvnek hangjegyzései voltak irányadók s ez által a dallamok némely énekvezérek s buzgó templomi előénekes hívek tudatlanságából származott dallamváltoztatásai s visszaélései ellenében eredeti tisztaságukban lettek az új énekeskönyvbe bevezetve.

Az eredetivel nem egyező félhang eltérésekre nézve, az énekügyi bizottság jegyzőkönyvéből láthatólag, — az énekügyi bizottság úgy döntött, hogy a hangjegyzés „a már közgyakorlatba átment feljebbítésekkel és lejjebbítésekkel eszközöndő.“ Így pl. az 5. sz. ének 5. dik sorában h, nem b — a 9. sz. ének első sorában gisz, nem g, — a 49. sz. ének 4. dik sorában a, nem ász, — a 62. sz. ének első sorában gisz, nem g stb. Ez által némely ének hangnemi jellege is megváltozott. (30, 80, 96. zsolttár.) Gyakorlati szempontból ez helyes intézkedés volt; mert a

nép ezen félhang változtatásokat hangérezékének megfelelőleg állandó következetességgel használja s a hangjegyzés s iskolai tanítás ellenére ezután is így fogná használni. Hol azonban szabálytalanság mutatkozott, vissza lett állítva az eredeti hang. Így pl. a 16. sz. éneknél (46. zsolttár) az eredeti mixolydi hangnemet visszaállították s a dori hangnemmé való összezavarás (hol f, hol fisz) meg lett szüntetve. Ohajtottuk volna azonban, hogy oly hangjegyek ne változtattak volna meg, melyek után a közvetlen következő ütemben ugyanazon eredeti hangjegyek fordulnak elő. Ilyenek a 102. zsolttár 6. dik sora első ütemben f helyett fisz, 11. sz. ének utolsó sor első ütemben b helyett h, 1 sz. ének 4. dik sor első ütemben c helyett eisz. Ilyen helyeken a hangérezék erőszakot szenved és miként az összhangzatos éneklésben a keresztt állások énekelhetetlenek, úgy a dallamban az ilyen hangmenetek, minthogy alattok mindannyiszor hangnemi kitérés s az előbbi hangnembe gyors visszatérés rejtőzik, a nem képzett énekesek által nehezen énekelhetők. A 65. sz. ének 2. dik sor első ütemében fisz helyett az eredeti f teendő, mivel könnyebben énekelhető, másutt is a d alaphangu dori hangnemekben mindenütt f van s most ez a fisz nem vezet a negyedik lépesőre.

A dallamok hangjegyeinél felső határnak a d vétetett, csak a nagy hangterjedelmű s magas sztos dallamoknál jön elő esz vagy e. Esz van a 47 s 84. dik zsolttárokánál s a 102, 158, 168, 169, 174, 183, 224, 258, 268, 332. sz. énekekénél; e van a 8, 33 és 80 zsolttárokánál. Tekintve, hogy a hymnus dallama nagyrésztben az alsó hangkörökben mozog és csak egynéhány hang emelkedik magasra, mindenesetre ohajtható, hogy b durból c durba irassék át. Bár a gyülekezet elég könnyen éneklé az f-et is: mindazáltal helyeseljük, hogy a zene szakértők az iskolás gyermekekre is tekintettel voltak s hogy ezek is énekelhessenek a gyülekezettel, közepmagasságot vettek. A 3—4 hangkülönbözöt, mely (a hangszínezetet nem tekintve) felnőttek s iskolások között van, így sem volt egészen kiegyenlíthető s több éneknek a gyülekezettel éneklése reájok nézve így is nehéz és fárasztó lesz. De a növendékektől eltekintve bármilyen hangfekvésben irassanak és énekeltessenek a dallamok, azoknak éneklése a gyülekezet több vagy kevesebb tagjára fárasztó, vagy legalább is kényelmetlen lesz. Csak kissé magasabb fekvésben is a mély hangok, csak kissé alacsonyabb fekvésben is a magas hangok szenvednek. Legjobb középfekvést alkalmazni, bár így is rendesen bekövetkezik a dallam alá hanyatlásával, hogy a magas hangok tenorok a felső nyolcadba csapnak át.

A dallamok kiválogatásával általában megvagyunk elégedve. A régebbi dallamok között azonban eddig sem igen énekeltek, ezután sem fogják énekelni a 83, 123 s 280 számúakat. Az erdélyiek közül gyenge a 157 s 159. számú. Az új dallamok használhatóságát kétségbe nem vonjuk, sőt azt is elismerjük, hogy vannak közöttük lendületes dallamok; de azokban kielégítő siker még nem lett elérve.

A dallamoknak az énekeskönyvben elhelyezésére nézve megjegyezzük, hogy sem gyakorlati használhatóság sem történelmi érdek szempontjából nem helyeselhető, hogy az ismert szövegek dallamai más szövegekhez tétessenek át.

A 119.	zsoltár dallama	a	1.	zsoltár szövegéhez.
35	"	"	7	"
135	"	"	9	"
138	"	"	17	"
116 (74)	"	"	22	"
46	"	"	27	"
50	"	"	37	"
137	"	"	51	"
134	"	"	100	"
128	"	"	112	"
148	"	"	104	"
a 25 sz.	ének dallama	a	73 sz.	ének szövegéhez.
283	"	"	88	"
145	"	"	94	"
144	"	"	138	"
272	"	"	146	"
221	"	"	213	"
225	"	"	219	"

Nem mindenki ismeri a hangjegyeket. Minthogy az énekek az új beosztás miatt új sorszám alá jöttek s a dallamokra való utalás is a szerint történt: hogyan fogja magát tájékozni különösen a mai nemzedék, hogy a szöveget melyik dallamra énekelje, midőn azt sem tudja, hogy melyik a hivatolt ének, s, ha az énekre reá keres, a hangjegyzésen eligazodni nem tud? Azért utóbb előjövő szöveg dallamára történjek inkább hivatkozás, mintsem a célszerűség és használhatóság figyelmen kívül hagyassék.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Protestantismus és socialismus.

Felolvastatott a bihari egyházmegyének Nagyváradon tartott egyetemes lelkész-értekezletén.

(Folyt. és vége.)

Mélyen tisztelt Egyetemes Lelkésze-értekezlet! Sajnálatos s általános ismert körülmény, hogy mi a socialismustól félünk s reánk nézve „noli me tangere.“ Hát én bátran kijelentem, hogy én a mi protestáns egyházunkat a socialismustól nem féltém. Igaz, hogy egyes tények a socialismus körében aggodalomra szolgáltatnak okot, de mindez, szilárd meggyőződés szerint, csak muló jelenség. Mindenesetre a mi helyzetünk nehéz, a jelen súlyos megpróbáltatásokat mér reánk, ennek oka pedig az, mert mi átmeneti korban, tehát oly korban élünk, midőn a socialis eszmék még forrongásban vannak s népünk a maga tudatlanságában azokat félremagyarázza, más felől meg a mi népünk minden új dolog után mohó kíváncsisággal kap s vele szemben határtalan lelkesedést tanúsít. Így magyarázhatjuk meg aztán azt a körülményt, hogy körülbelül két év alatt egyházmegyénk területén a socialismus oly rohamos hódításokat tett, miszerint sokan már az egyházak fennállását is veszélyeztetve látják. Pedig ennek a nagy félelemnek nincsen kellő indoka. Ismernünk kell a mi népünket, hogy annak a lelkesedése csak szalmatűz, a mely oly hamar lobbot vetve kialszik. Emlékezzünk csak vissza néhány évre, midőn a baptisumus, nazarénismus oly erősen terjedt hiveink között, minő aggodalommal tárgyaltuk e szekták terjedésének a káros hatását egyházunkra. És ma ki

beszélhet komolyan a szekták terjedéséről? Népünk már jóllakott a szemforgató kegyesség tanaival s most már új dolog kell neki: a socialismus fogja el minden gondolatát. A socialismus tanainak a birtokában többször tulzásokba megy, megfélekedzik kötelességéről, a józan észszel ellentétes tettek ragadtatja magát. Dehát minden eszme terjedésének a kezdete tulzásokkal jár. Majd a nép is lassanként kiabrándul téves hitéből s vissza fog térni gondolkozása a rendes mederbe. Meglehet, hogy míg ez beáll, egyházainknak súlyos megpróbáltatásokon kell átesnie, a nép, a mint már több helyen is történt, megtagadhatja az egyházi adót, de itt kétségbeeséssel nem segíthetünk semmit, engedjük nyugodtan, böles tapintattal elvonulni fejünk felett a vihart.

A socialismus, ha megtisztul is a tulzásoktól, sokáig fogja uralni az emberek elméjét s éppen ezért az egyháznak nem szabad ridegen elzárkózni ezen irányzattól. Dehát az a kérdés, hogy miképpen viselkedjék az egyház a socialismussal szemben? „Azé az egyházé a jövő“ — mondja jogosan Uhlhorn — „a melyik itt a helyes utat meg tudja találni.“ Előre is megjegyzem, hogy az egyház alatt az egyes egyházközösségeket értem, a mennyiben tulajdonképpen ez az életszerve a protestáns keresztyénségnek. Ha a tényleges állapotokat tekintetbe vesszük, mindjárt kitűnik, hogy egyes egyházközösségek jelenlegi állapotjukban teljesen alkalmatlanok socialis akciók megkezdésére. Nálunk anyagi téren, a mint a körülmények vannak, csak egy tekintetben lehetne socialis feladatot teljesíteni az egyházban t. i. az egyházi adót reformálni, de ezt aztán méltányosan, progressiv alapon kellene keresztülvinni,* mert ugyan mondjuk, hogy egy oly komoly, keresztyéni alapon álló testület, mint az egyház, miképpen nézheti el azt az egyenlőtlenséget, miszerint a gazdagok és szegények ne arányosan, vagyonukhoz képest járuljanak az egyház közszükségletének a fedezéséhez. Az egyház égise alatt más anyagi akciókat socialis bajok leküzdésére indítani helytelen dolog. Így p. o. rendkívül elhibázott dolognak tartom, a mint erre példát már hazánkban is látunk a katolikus keresztyén sociálistáknál, ha szövetkezeteket, üzleteket s más ilyen anyagi dolgokkal foglalkozó egyesületeket állítanak fel keresztyén jelleggel. A keresztyén egyház elvégre nem üzérkedő testület. Az ilyen akcióval éppen az ellenkező hatást érjük el.

Míg socialis anyagi bajok leküzdésére az egyház nagy részben alkalmatlan, addig a politikai község e téren rendkívül sokat tehet. Eppen azért a lelkészeknek nem ajánlható eléggé, miszerint községek ügyei iránt, a mennyire csak lehetséges, érdeklődjenek; ne vonuljanak vissza azoktól oly ürügy alatt, mintha szereplése a politikai község életében gyakran egyes tényezőknél visszatetszést szülne, sőt gyakran békétlenség okozója lenne. Ez általánosságban, ismerve a legtöbb lelkész állásából kifolyó tapintatos eljárását, — nem áll. Ugyan ki van hivatva valamely község ügyeire jótékonyan hatni, mint éppen a lelkész?

Szellemi tekintetben az egyháznak határozot-

* Régen beszéltem; de vajjon mit beszélünk!? Hát nem látod, mily-n nehezen megy még az *egységes* adókulcs megállapítása is!? Nálunk még a *degressiv* elvnek is sok követője van; pedig az *egységes* kulcs is hol áll még a *progressiv* elvhez!? Szerk.

tan meg kell kezdeni az akciót socialis kérdésekben. Eltekintve a keresztyénség magasztos elveinek a szószéken való hirdetésétől, — sok eszköz áll rendelkezésünkre ezen a téren: ifjusági, mértékletességi egyesületek alapítása, a sajtó felhasználása, szabad előadás, nyilvános népgyűlések, vallásos kérdések fejtegetésére stb.

Mindent összefoglalva, azon kérdésre: hogy viselkedjék az egyház a socialis bajokkal szemben, a feleletet a következő pontokban foglalom össze: 1. Az egyházközség a socialis bajok direkt leküzdésére teljesen alkalmatlan. 2. Ezen leküzdés, eltekintve az állam általános kötelezettségeitől, a polgári község dolga. 3. Az egyháznak a saját területén van elég tenni valója. 4. Az egyház a polgári és a világi élet rendje mellett nem létesíthet újat, hanem ezen rendet önzetlenül minden erejével előmozdítani s azt keresztyén szellemmel áthatni igyekezzenek. 5. Ha az egyház valódi feladatát betölti, sokat tesz a socialis bajok leküzdésére, mert a nép körében valódi keresztyén embereket nevel. 6. Magának az egyháznak ápolni és terjeszteni kell manapság a socialis érzelmet. 7. Különösen a jó móluakat, a képzeteket, vezetésre hivatottakat kell kötelelességek és felelősségek tudatára ébreszteni. 8. Hogy az egyház feladatát megoldhassa, az ifju theologusokat a mai kor követelményeinek megfelelően kell nevelni. 9. Korunk eszközeit föl kell használnunk, szokásait tekintetbe kell vennünk.

Végül még arra a kérdésre kell feleletet adnom, hogy vajjon lehet-e keresztyén ember sociáldemokrata? A protestantizmusnak és a socializmusnak fentebbi összehasonlítása után erre csak igennel felelhetünk. A socialdemokráciának összes programjában semmi olyan nincsen, a mi egy tisztességes keresztyént arra kényszerítene, hogy annak hátat fordítson. A socialisták gazdasági követelése ugyan utopia. De, hogy valamely keresztyén ezen követelések megvalósításában hiszen, az ellen semmi kifogást sem tehet a keresztyén vallás. Vannak komoly keresztyének, akik azt mondják: én jobban szeretném a köztársaságot, mint a monarchiát. Ugy-e ez a kívánság egyáltalában nem keresztyénellenes. Eppen így nem lehet keresztyénellenes a socialisták kívánsága sem.

Ne tagadjuk, mindnyájunkban van socialis érzés. Soha sem felejttem el azon mondást, amelyet idevonatkozólag egy kiváló svájci lelkészről hallottam. Az elmúlt július hónapban külföldi utazásom alkalmával a baseli theologiai alumneum igazgatójával Stockmeyer Károly lelkészszel beszélgettünk egy este a socialis kérdéstről s ő erre vonatkozólag a következőket mondta: „Hígyje el lelkész ur nekünk lelkészeknek socialistáknak kell lennünk, de természetesen csak is keresztyén értelemben, mert ugyan mondja, ki van hivatva a nép helyzetének a javítására s arra, hogy neki igazságot és jogot szeressen, mint a lelkész.“ Tökéletesen osztom e nézetet. Valóban külföldön nem ritkaság, hogy a lelkész nem csak socialista, hanem a sociáldemokrata párthoz is tartozik. Mert e kettő között nagy különbség van. Valaki oszthatja a socialistáknak a nézetét a nép helyzetének a javítására vonatkozólag, de azért nem tartozik a sociáldemokrata párthoz.

Nálunk, a mint a viszonyok állanak, bár mi lelkészek ápoljuk is a socialis eszméket, nem léphetünk be a sociáldemokrata párthoz, mivel az ma

még minden intelligentiát nélkülöz. Később a viszonyok alakulásával, ki tudja, nem tehetjük-e ezt meg, mert tegyük szívünkre kezünket s kérdezzük komolyan, vajjon nekünk magyar protestáns lelkészeknek nincsen-e okunk elég arra, hogy socialisták legyünk, hogy helyzetünk javítását hosszas tanulmányunk és fáradozásunknál fogva jogosan követeljük. A socialisták mindig hangsúlyozzák, hogy ők nem akarnak egyebet, mint korunk egoizmusát legyőzni. Bizony nekünk is akarnunk kell. A protestáns lelkészek legközelebbi socialis törekvésének a tárgyát e kettőben jelölöm meg: Az 1848. 20. t.-c. életbeléptetése, a papi javak szekularizálása.* Ami az el sőt illeti, hiába hangsúlyozzák nekem szép frázisokkal, hogy ezen törvény életbeléptetése nem segít rajtunk semmit. Nem vagyok materialista, de azért azt mondom, hogy az egyházat, a maga külső nyilvánulásában csakis anyagi eszközökkel lehet fenntartani. Hirdethetünk mi nemes eszméket lelkészek a szószékről, a könyörületet, a felebaráti szeretet ha már a következő napon, avagy már a következő órában csendőrt küldünk a hívek nyakára az egyházi adó behajtása végett. Szép dolog hangsúlyoznunk az áldozatkészséget, a mely a multban oly esodákat művelt egyházunkban, de ma, a midőn az embereknek megszaporodásával oly nehéz a megélhetés, ne várjunk sok áldozatkészséget, sőt őszintén mondva nem is várhatunk. Előttünk a tér küzdeni törvénybe lefektetett jogainkért s a nép terheinek a megkönnyítéséért,

Socialis törekvéseink tárgyát képezze a szekularizáció, nem irigységből, hanem a jogosságnál fogva. Első királyunk ama latifundiumokat a keresztyén papságnak adta, a midőn még nem volt szó protestantizmusról. Azt hiszem, a mi papságunk is keresztyén papság s, mint ilyen, joggal részt követelhet ama birtokokból. Nem úgy értem én azt, hogy egy részét nekünk adják, hanem, hogy az állam tegye reá a kezét s mint Franciaországban fizesse minden felekezeti lelkészét egyformán, mert vagy van e hazában a polgárok között egyenlőség vagy nincsen. Ha volna, akkor nem léteznék az az abnormitás, hogy valaki azért, mert véletlenül protestáns, ha lelkész, legtöbb esetben járjon a nélkülözés, a szegénység után, ha hívő, viseljen csaknem elviselhetetlen terheket. Ha nincsen egyenlőség, nekünk kell lelkészeknek első sorban azért küzdeni!

* * *

Mélyen tisztelt Egy. Lelkészertervezlet! Felolvasásomnak végére jutottam. Tárgyammal kapcsolatban még sok elmondani valóm lett volna, de már így is sokáig igénybe vettem becses türelmüket. Szilárd meggyőződéseim, hogy, ha a protestantizmus és a socializmus összefogna, esodákat művelhetne. Az egyik képviselné a haladást a szellemi, a másik az anyagi világban. Minő hatalmas irány lenne a protestáns socializmus! Erről joggal elmondhatnánk, hogy nem léteznék oly tér sem az erkölcsi, sem az anyagi követelésekben, a hol a haladás zászlaját nem ezen szóval bontaná ki: Excelsior!

* Biztos vagy felőle, hogy az állam a szekularizált javakat a legrövidebb idő alatt nem adná el p. o. üzéreknak s nem költéné el az árát ágyukra . . . ! ? ? Szerk.

A hét gyertyatartó.

Annak a tizenhat évnek leforgása alatt, melyet a jó Isten kegyelméből itt a délvidéken Nagy-kikindán eltöltöttem, többször, illetve sokszor volt alkalmam e becses lap olvasói előtt e vidék egyházi mozgalmairól, fejlődéséről szólhatni. Kötelességemnek is tartottam azt mindig, hogy az egyetemes egyház áldásos segítségével támogatott missziók élete felől tágabb körök is nyerjenek időnként tájékozódást. Mert csak ily módon növekedhetik a missziók iránt a kíváncsi érdeklődés, és más felől ily módon tudjuk csak legyőzni az itt-ott még most is fel-felbukkanó ferde nézeteket a misszió egyházak léte felől. Azon ferde nézeteket nevezetesen, a melyek nagy sajnálattal sopánkodnak azon kiadások felett, a melyeket az egyetemes egyház a missziók fenntartására s megerősítésére fordít. Az ilyen sajnálkozásokat legjobb magának az intézménynek munkáival s törekvésének felmutatásával elhallgattatni.

Tárjuk fel, mutassuk meg, hogy vajjon tényleg már itt gyümölcsöt a megtörtént befektetés. Oly gyümölcsöt pedig, mely sokszorosan megéri az érte hozott áldozatot. Ime itt van a nagykikindai missio is. Egy roppant nagy terület. Évekkel ezelőtt az evangéliom világosságát, erejét, áldását merőben nélkülöző terület. Tizenhat éve mult a legközelebbi őszön, hogy megindulhatott itt az evangéliomi magvetés.

Ha valaki, én ez idő alatt szokszor éreztem, hogy az erőtlenségben Isten hogy dicsőíti meg a maga erejét. Mert csakugyan sok munka sok fáradás, sok jövés-menés volt itt szükséges. „S mennyi türelem, mennyi reménység! Hányszor volt ok a csüggedésre, de hányszor változott a csüggedés örömmé, áldott sikerre?! A csüggedést az táplálta, hogy folytonosan a kicsinységet láttam magam körül s magam előtt. Sokszor éreztem az elhagyatottságot, az egyedüliséget is. Talán senki sincs, a ki érezne, tudná, mit akarok. Ha van is, de az oly fájoan kevés. S még a kevés is mennyire szét van szórva az idegen népek és vallások nagy tengerében. De az ezek miatti elbágyadást legyőzte hitem és legyőzte az a tapasztalat, hogy megindult a fejlődés, a tömörülés. Ha egy ponton sorvadás állt be, más ponton annál szebben tört elő az egyházi élet ereje, a hitbuzgóság hatalma.

Előbb egy helyen tömörül, s alakul a hívők csoportja egyházzá, azután más helyen következik el ez az örömdetes esemény. És így tovább. Új meg új kis egyházak szerveződnek, alakulnak. Megkezdődik itt is, ott is a kálvinista egyházi élet. Az egyházi élet mozgató szervei, a presbyteriumok megalakulhatnak. Az anyaegyház megalakulását néhány év mulva követi a balkányi egyház megalakulása, ugyanott iskola-állítás. E ponton már több mint 400 ref. lélek áll az evangéliom zászlója alatt s az itteni iskolában 56 gyermek tanul. Erre a gyülekezetre szép jövő vár. Igyekszünk is munkálkodni érte és benne, — azért a jövőért.

Majd egy kis egyház alakul Egyházaskér nevű községben is. Ezt követi a zombolyai, és monostori egyházak szervezkedése. Mindkettő munkás, tevékeny kis gyülekezet. Ez utóbbit két év előtt már már egészen elnyelte a nazarénizmus. A veszedelemről értesülve kisi tettem oda. Isten segedelmével nemcsak megmenteni sikerült népünket az ellenség torkából, de sikerült ott oly eleven, élénk reformá-

tus egyházi öntudatot felkelteni, a melynek buzgó-sága örömmel tölt el.

A most folyó télen ezen egyházakhoz még két új egyház csatlakozott. Nevezetesen Török-kanizsán, és Mokrinban szervezkedtek egyházzá hűveink. Az előbbi helyen van néhány tekintélyes ág. ev. család is, ezek is csatlakoztak a reformátusok mozgalmához s így ezen a ponton egy közös protestáns gyülekezet alakult, tagjai legnagyobb részben intelligens egyének. E helyeken mindenütt száz, vagy százon felüli a hűvek száma. Az istenitisztelek tartása és a hitoktatás tekintetében minden ponton rendelkezés s intézkedés történt.

Ime a hét szervezett — külön-külön presbyteriumokkal bíró ref. egyház. A hét gyertyatartó. A hét világosság terjesztő. Bár csak mind a hét égne, lángolna, világítana a hit és erkölcs örök fényével szakadatlanul.

Ugy hiszem, hogy a fejlődés még tovább is halad. Még újabb jelentékeny pontokon is lesz majd szervezkedés.

Mi soha meg nem szününk fohászolni, hogy az örökkévaló Ur adjon nekünk áldásos előmenetelt az Ő nagy neve dicsőségére.

Fekete Gyula.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Egyetemi ügyek. Válasz Raffay Sándor indítványára.** Raffay Sándor pozsonyi ág. hitv. hittanár, ki a magyar protestáns egyetem eszméjéért tud lelkesedni s akar is aktíóba lépni, a „Prot. Egyházi és Iskolai lap“ f. évi 5. számában ismét vezércikket ír s abban a többek között ezeket mondja: *„De ha hűgy testvéries együttműködésre hajlandók a református atyafiak, akkor az egyetemi bizottságot is már úgy kellett volna megalakítaniok, hogy abból az ügynek közössége ország-világ előtt nyilvánvaló legyen. Tudtommal még egyetlen lépés sem történt, a mi együtt működésünk érdekében. Azt sem tudom persze, hogy a protestáns egyetem dolgában a mi egyházunk milyen állást foglal majd el. De, — mert én a magam részéről a debreceni egyetem felállítását mindenképp' óhajtom, még ha tisztán és kizárólag felekezeti keretekben mozogna is és mert szeretném, ha e tekintetben legalább a két protestáns egyház együttesen járna el; még jobban szeretném, ha közös protestáns egyetemet állíthatnánk s erre nézve a társadalom megmozgatását, valamint az államsegély biztosítását és megfelelő felemelését közös erővel intézhetnők s testvériesen munkálhatnók: azt az indítványt teszem, hogy az egyetemi bizottság az illetékes helyen és az illetékes tényezőknél hasson oda, hogy a debreceni egyetem kérdése a közös protestáns bizottság elé s ennek révén a két protestáns egyház konventje elé kerüljön; a társadalmi moz-*

galom sikere érdekében pedig alakíttassék egy hatalmas országos bizottság, a mely a magyar protestáns egyetem kérdését a társadalom életének minden terén szolgálja és iránta az érdeklődést felkeltse, ápolja, áldozatokra buzdítsa.“

Minekünk ezen indítvány ellen érdemileg nincs a legkisebb kifogásunk sem; sőt nagy köszönettel tartozunk Raffay Sándor tisztelt barátunknak, hogy a kérdéssel ujjal és ilyen meleg szeretettel foglalkozik. De, hogy tisztán lássunk a dologban s lehetőleg minden félreértésnek idejében elejét vegyük, sietünk elmondani a következőket. Egynémelyiköknöknek csakugyan az volt az eredeti tervünk, hogy országos egyetemi bizottságot alakítsunk és pedig a 2 protestáns egyház hiveiből vegyesen. Erre nézve az indítvány is készen volt már, de az utolsó pillanatban sok olyan ok merült fel, hogy ezt a tervet ilyen alakjában legalább egyelőre félre kellett tennünk. Reményljük: nem „ad graecas calendás“! Az ágostai hitvallásu testvérek képviselőit azonban még a dolgok ilyen alakulása után is tekintettel voltunk s beváltottuk az egyetemi szűkebbkörű bizottságba *Ihász Lajos* dunántuli ágost. hitv. egyházi felügyelőt s *Materny Lajos* ág. hitv. főesperest. Ajánlatba hozattak mások is, de fontos okok miatt még most el kellett ezektől tekintenünk. Tehát igenis történtek lépések az együttműködésre már eddig is. A mi az indítványnak másik eminens részét illeti, arra nézve is azt jelenthetjük ki, hogy mi már e tekintetben is túl vagyunk a kezdeményezésen. Éppen január 27-kén ülésezett ugyanis Budapesten az a közös protestáns bizottság s ez elé a *Raffay* tisztelt barátunk fenti indítványa már be is terjesztett olyan alakban, hogy egy bizonyos összeg ezen a címen is vétessék fel az előirányzatba. S csodálatos, hogy éppen a református Hegedüs Sándor volt az, ki az ügyet „helyi érdekű“ kérdésnek deklarálván, az indítványt elejtették. Protestáns egyetem és helyi érdekű kérdés . . . ! Igazán nem akarunk e dolog pikantériájával tovább foglalkozni, — de láthatja ebből ki-ki, hogy mi teljes szívből vagyunk rajta, hogy azt az egyetemet közös erővel — reformátusok és ág. hitvallásuak, — csináljuk meg; a jelek azonban sejtetik, hogy nem mindnyájan vagyunk egy nézeten s vannak dissidensek még talán . . . talán közöttünk reformátusok között is! Hogy erre idejében rájöttünk, azt *Hegedüs Sándor* őszinteségének köszönjük! De már azt, hogy ezt az ügyet „helyi érdekűnek“ deklarálta s hogy e célra az előirányzatba semmit nem vettek fel, — bizony nem köszönjük meg sem ő Excellentiájának sem a vele szavazóknak. Annál inkább köszönjük

azonban Raffay tisztelt barátunknak jóakarátát. Csak arra kérjük, hogy ne is csüggedjen. Mi el vagyunk készülve tervünket közös erővel megcsinálni; de szükség esetén megcsináljuk magunk is.

— **Forr az üst tovább.** Közvetlen lapunk zárta előtt olvassuk egyik helybeli lapból t. i. a kitűnően szerkesztett „Debreceni Független Ujság“-ból a következő cikkecskét:

„**A társaságból.** A barátságos szalonokban, a kedves nők részéről, mint szomorkodva halljuk, — „furcsa háboru“ folyik. Odáig fajultak a debreceni állapotok, hogy ma már azt is fontra teszik: kálvinisták vagy pápisták rendezik-e a bált; mert a rendezőség felekezetéhez képest vagy a pápista, vagy a kálvinista marad el a bálból. Én azt mondom, hogy ne cselekedjétek ezt. De a mennyiben itt tervszerű bujtogatásról van szó, s a debreceni felekezetek békéjének célzatos megzavarásától riadoznak az elvakult és elfogult harcikürtösök, lesz alkalmunk és módunk a háborut szító felekezeti, társadalmi békét zavaró kürtöt a torkukra nyomni. Mert mi magyar hazánk, magyar fajunk fejlődését fölé helyezzük mindenféle templomi persely politikának. Megdöbbenéssel hallottuk, hogy már az ugynevezett „piros bál“ ellen folytak fondorkodások, kapacitálások. Mi nem hirdoboltuk ezt a bált, de fájlalnunk kell, hogy eme olyan fényes sikerrel végződött bál ellen csak azért izgattak, mert azt protestáns jogászok rendezték. Mint halljuk, most meg a református nőegylet szombati estéje ellen izgatnak felekezeti jelszavakkal és a női szalonokból kivetett selyemhálós fondorlatokkal; X-ék, hogy Ipszilonék ne menjenek a bálba; mert azt kálomista nők rendezik. Bizonyosok vagyunk a református nőegylet társas vacsorájának és az azt követő táncmulatságnak fényes sikere felől, hanem a bájos és nem bájos ellenakna gyártókat intjük a közös béke, a közös szeretet, a közös eszmények nevében, ügyeljenek, mert néha visszafelé sül a puska, visszafelé robban az akna. Pedig hát ilyen pusztításokra éppenséggel nincsen szükség; hisz inkább mindnyájunknak építeni kell a pusztuló magyarságért.“

* *

Ezekhez a magunk részéről futtában csak a következőket teszszük: okos beszéd ez, nekünk is van tudomásunk bizonyos szent házalásról, melynek a célja az egyes családokat rávenni, hogy ne vegyenek részt a „Református Nőegylet“ által rendezendő jótékony-célú bálon! Ime ennyire nőttek már a kálvinista Debrecenben a klerikalizmus szarvai, Főként az izraelita családokat ostromolják! De meggyőződésünk szerint sokkal okosabbak azok, semhogy ennek a jezsovita mézes madzagnak nyakukat odaadják. Vigyázzatok

izraeliták! Az a sötét, fanatikus és türelmetlen klérikalizmus, mely körülöttetek csápjait nyújtogatja, széles e világon mindenütt és mindenkor halálos ellensége volt a zsidóságnak! Az ma is. Emlékezzetek Luegerre, meg az egyetemi kereszt-mozgalmakra, — meg az egész világ ultramontán sajtójára! Be ne hagyjátok magatokat csapatni! Mi folyvást a felekezeti békés együttélésnek voltunk barátai s egyetlenség sort nem tud senki lapunkból felmutatni, melyben a felekezeti harcokat helyeseltük volna. Mi mindig csak védekeztünk; de ne esodálkozzék azon senki, ha a mi bárány-türelmünk is a végére jutott s látva azt a vakmerőséget, melylyel bizonyos jól ismert tényezők bennünket folyvást insultálnak, tépnek és szakgatnak: most már mi is felvettük a kesztyűt. Nincs más oka ennek a háládatlan felfordulásnak, mint Dr. Wolafka Nándor, a ki úgy látszik, még most sem akar nyugodni. Tromf ez a „Nőegylet“ azon okos állásfoglalására, hogy nevét „Református Nőegylet“-re változtatta. Nem is lesz addig itt béke, míg ettől az embertől Debrecen meg nem szabadul! S elvégre is egy egész város nyugalma mégis csak fontosabb, mint egy ember személyisége...! Hogy megtúltak itt a felekezetek egymás mellett szép békeségben és egyetértésben lenni, míg Huzly Károly és Szakszó Rezső ültek abban a kis préposti székben!

— **Biró Lajosnak a nagy magyar utazónak** a debreceni egyetem javára tartandó felolvasása immár nemcsak elő van készítve, hanem részleteiben is meg van állapítva. Maga az előadás f. hó 21-ik napján délután 5 órakor kezdődik a „Bika“ vendéglő dísztermében. Az egyetemi nagybizottság és a Csokonai kör egy vegyes előkészítő bizottságot küldött volt ki a részletek megállapítására. Ez a vegyes bizottság *Komlóssy Arthur* a Csokonai kör elnökének elől ülése mellett f. hó 3 kán ülésezett s megállapodott a következőkben: *Biró Lajost* megérkezése alkalmával a vasúti indóháznál a rendező bizottság tagjai és a kollégiumi ifjuság képviselői fogják fogadni az akadémiai rektor *Dr. Erdős József* vezérlete alatt, ki rövid beszéddel üdvözli városunk falai között a nagy utazót, mint főiskolánk egykori növendekét. A vasutól *Biró Lajos* a város fogatján lapunk felelős szerkesztőjéhez száll. A nagyérdemű felolvasásra négyféle jegyek adatkak ki u. m. 1. páholy-jegy = 10 korona; 2. számozott ülőhelyre személyenként = 2 korona; 3. állóhelyre személyenként = 1 korona; 4. deák-jegy a helybeli felsőbb és középiskolák növendékei számára = 50 fillér. A páholy-jegyek *Zádor Lajos* kereskedésében lesznek kaphatók; a többi jegyek pedig *Csáthy Ferencz*, *László Albert* utódai könyvkereskedésében és a *Jóth Béla* gyógyszer-tárában. A terem berendezéséről *Szójka Gyula*, *Harados Albert*, *Sesztini Jenő*, és *Harsányi Pál* fognak gondoskodni. Az előadás megnyitójául a főiskolai kántus fog egy alkalmas darabot, — esetleg a Hymnust vagy Szózatot, — élelnelni. Azután *Komlóssy Arthur* mutatja be a közönségnek *Biró Lajost* s üdvözli őt. Az előadás után *Dr. Ferenczy Gyula* mond neki az egyetemi nagy bizottság, a Csokonai kör s Debrecen városa közönsége nevében köszönetet. Megemlítjük itt azt is, hogy megállapodás szerént az előadás után ott helyben, illetve a „Bika“ éttermében vacsora lesz, melyen a kinek tetszik részt vehet s „a-la karte“ étkezhetik. A formális banquette azért marad el, mert tekintettel kell lennünk

Biró előre látható kifáradására. Azon az ünnepélyes jelleg nélküli vacsorán azonban minden intelligens ember, — nők és férfiak, — egyaránt szívesen látott vendég lesz. Mikor Berlinben a németek 1883-ban az egyetem előtt a két híres utazó (*Humbold Sándor* és *Vilmos*) szobrát felállították, sok szó esett volt a német sajtóban arról, hogy a nevéken kívül mi más legyen még a szobrokra felírva? Es végre is nem irtak fel semmi mást a nevéken kívül, azon az egyszerű okon, mert, mint az illetékes tényezők kijelentették: „a ki azt sem tudja, hogy ki volt *Humbold Sándor* és *Humbold Vilmos*, — annak felesleges volna azt ezeken a szobrokon megmagyarázni“...! Mi sem írunk a *Biró Lajos* neve mellé reklam-cikkeket. Ismerik őt ma már a művelt Európában mindenütt. Hiszen az általa felfedezett és hazahozott tudományos kincsek feldolgozásán a magyarokon kívül már ma is a német, francia, angol és olasz nemzetek legkiválóbb szaktudósai dolgoznak. *Stanley* Afrikából visszatérte után felolvasásaival milliókat szerzett magának... *Biró*, — mint lapunk felelős szerkesztője előtt mondotta, — szegény ember akar maradni s egyedüli jutalmát abban keresi, hogy honfitársai között és a magyar név dicsőségére ismereteinek kincsét szétszórhatja. Ilyen ember jön most Debrecenbe s éppen a debreceni egyetem érdekében...!!!

— **„Az Észak-amerikába készülő ref. lelkészek és lelkészjelöltek figyelmébe! Hivatkozással az 1903. dec. havában tartott ev. ref. egyetemes konvent 27. jegyzőkönyvi számú határozatára, mely Észak-amerikában élő magyar ref. hitsorsosaink ügyeinek egyházi szempontból leendő figyelemmel kíséréseivel s a szükséges intézkedéseknek az illetékes tényezőkkel való érintkezések rendén, kizárólagos hatáskörben, de mindenkor a dunamelléki ref. egyházkerület elnöksége útján való foganatosításával egyetemes konventi elnökségünket bizza meg, figyelmeztetjük az észak-amerikai lelkészi állásokra pályázó magyarországi ref. lelkészeket és lelkészjelölteket, hogy (további konventi intézkedésig) kellőleg felszerelt pályázati kérvényüket minden felmerülő esetben, egyetemes konventünk egyházi elnökéhez, Kun Bertalan püspök urhoz Miskolcra nyujtsák be. Egyszersmind jelezzük, hogy az általunk az észak-amerikai reformált egyház valamelyik gyülekezetébe a kellő alakszerűségek mellett kibocsátandó ref. lelkészek számára egyetemes konventünknel 800 azaz Nyolcszáz korona utiköltség folyósítását szándékozunk javaslatba hozni. Kelt Miskolcon és Budapesten, 1904. évi január 24-én. Az egyetemes konvent elnöksége: Kun Bertalan s. k. püspök, mint a konvent egyházi elnöke. Br. Bánffy Dezső s. k. főgondnok, mint a konvent világi elnöke.“**

— **A „Gyertyaszentelő“ „Magyar Szó.“** Azt már megszoktuk, hogy a magukat felekezeti velleitásokon felül állóknak valló magyar politikai lapok minden katolikus ünnepen ün-

nepelnek s a naptárakban veres betűkkel jelzett katolikus ünnepi napok után kivétel nélkül mindig felényi nagyságban és tartalommal jelennek meg. Régi gyakorlata ez nálunk a különben felekezeten kívül eső sajtónak s anynyira, a mennyire, indokolni is lehet azzal, hogy a munkatársak nagy része ezeknél a lapoknál római katolikus vallásu s figyelemmel kell arra lenni, hogy ezeknek vallásos érzelmei meg ne sértessenek. De hát bátrak vagyunk tisztelettel kérdezni, hogy miért jelent meg február 3-ik napján felényi nagyságban és tartalommal a „Magyar Szó“!? Talán azért, mert február 2-ik napján „Gyertyaszentelő Boldog Asszony“ ünnepe volt!? Kétségtelenül azért. S midőn ezt emlékeztetnek okáért feljegyezzük, azt is megkérjük, hogy egy olyan lapnál, mely magát nyíltan protestáns jellegűnek vallja; nemcsak, hanem részvényeivel egész existenciáját a protestáns lelkészek, protestáns világiak és protestáns egyházak áldozatkészségére és támogatására alapította, — vajjon menthető, indokolható és megengedhető ilyen eljárás!? Hiszen azt csak nem tételezzük fel a „Magyar Szó“-ról, hogy ő is katolikus munkatársakkal csinál protestáns politikát s azoknak a kedvéért ünnepel akkor, a mikor már magának a naptárnak a veres betűje is mélyen belevág a protestáns vallásos öntudatba? Ha pedig az volna a mentesség, hogy a „Magyar Szó“-t kiadó nyomda személyzete katolikus vallásu: erre a feleletünk egyszerűen csak annyi, hogy tessék. — legalább az ilyen napokra — protestáns szedőkről gondoskodni. Igazán kíváncsian várjuk, hogy vajjon fog-e a „Magyar Szó“ Urnapján is ünnepelni.

— **A M. Pr. Irodalmi Társaság köréből** Irodalmi társulatunk f. hó 26-án Budapesten választmányi ülést tartott Hegedüs Sándor ügyvivő elnök vezetése alatt. A kiadványok megállapítása során 1. a Protestáns Szemlére vonatkozólag kimondatott, hogy továbbra is az eddigi modorban és terjedelemben adassék ki; de azt a felmerült óhajást, hogy a Szemle vallásos költeményeket is közöljön, a szerkesztő titkárnak figyelmébe ajánlotta a választmány 2. Az Egyháztörténeti Adattár ügyében Balogh Ferencz választmányi tagnak a nagyváradi gyűlésen beadott indítványához képest Fejes István, Ballagi Géza, Stropm László és az elnök hozzászólására elhatározta a választmány, hogy a latin nyelvű közérdekű okmányokat magyar fordításban is közölje a szerkesztő, a kevésbé fontosakat csak latin nyelven, az emlékiratszerű közleményeket pedig csak magyar nyelven. Az Adattár terjedelme két ívvel szaporítható; a kiadvány szerkesztője Stropm László. 3. A tudományos művek sorozatába 1904. évi tagilletményül Zwinglinek „Commentarius de vera et falsa religione“ című művének magyar fordítása vétezt föl dr. Tüdős István sárospataki tanár fordításában; revizorul Zsoldos Benő sárospataki tanár

kérendő föl. 1905-ik évi tagilletményül Török Pál élete dr. Kiss Arontól, a ki e művét már az 1904. év végén köteles sajtó alá bocsátani, hogy a munka Török Pál egyik legnagyobb alkotásának, a budapesti theologia akadémiának 50 éves jubileumára készen legyen. Atnézésére Thaly Kálmán fog fölkeretni. Ezzel kapcsolatban elnök indítványára kimondatott, hogy ezek után majd valamely ág. h. szerzőnek a munkája kerüljön kiadásra. 4. Házi kincstár 1904. évi 4-ik kötete Kenessey Béla „Keresztény női alakok“ című munkája lesz. 5. A Koszoru 101-110. füzetét, miután dr. Keskeméthy István a szerkesztésről lemondott, ideiglenesen a titkár fogja szerkeszteni. A kiadványok főbizománya által a Koszoru füzetek nyomására és terjesztésére vonatkozó javaslatok elintézésére a társulat elnöksége kéretett föl. A társaság pénzügyeiről, a pénzügyi bizottság útján, Ballagi Géza, Perlaky Elek, Petri Elek felkért számvizsgálók tettek jelentést, a kik a pénzügyi naplót és a pénztárnok számadását előzőleg gondosan megvizsgálták, és mindent teljesen rendben találtak. A Társaság 1903. évi összes jövedelme 20,103 kor. 95 fill., összes költsége 17,234 kor. 06 fill. és mutatkozó fölöslege 2869 kor. 89 fill. volt, amiből azonban az alapszabályszerű 20% fejében az általános tőkéhez csatoltatott 573 kor. 97 fill., a Károli-alaphoz 20% fejében szintén 573 kor. 97 fill. s így az 1903. évi fölösleg 1721 kor. 95 fill. A Károli-alap külön bevétele 10,213 kor. 42 fill., külön kiadása 4839 kor. 38 fill., tőke-maradványa 5374 kor. 04 fill. A választmány a pénzügyi bizottság javaslatára Bendl Henrik pénztárnoknak az 1903-dik évről a felmentés megadását indítványozza. Egyben indítványozza a közgyűlésnek az 1905-ik évre következő költségvetés elfogadását: Szükséglet 15,665 kor. 61 fill., fedezet 16,681 kor. 50 fill., mutatkozó fölösleg 1015 kor. 89 fill., a miből azonban alapszabályszerűen tőkésítendő 20% az általános tőke javára és 20% a Károli-alap javára. A költségvetéssel kapcsolatban Raffay Sándor kérelmére a választmány a „Theologiai Szaklap“ c. folyóirat 1903. évi segélyét 300 koronáról 400 koronára emelte, s ezenkívül arra az esetre, ha a folyóirat 1905-ben megjelenésében a polgári évre megy át, még 100 kor. rendkívüli segélyt szavazott meg. P. E. I. L.

— **Dr. Barcsa János.** Tanítóképző intézetünk egyik kitünő tanára, lapunk belső munkatársa Barcsa János, az egyetemes világtörténelemből, mint főtárgyból, a magyar történelemből és diplomatikából, mint melléktárgyakból, a budapesti kir. tudomány egyetemen pár nap előtt a tudori vizsgálatot „summa cum laude“ letette. Szívvel gratulálunk!

— **Antal Gábor püspök főrendiházi tag.** A Szász Károly lemondásával megüresedett főrendiházi tagságra a törvényes minősítés alapján Antal Gábor dunántúli ev. ref. püspök, az 1903. évi december 24-én kibocsátott királyi kéziratral a főrendi házba meghívott. Szívvelyes szeretettel és tisztelettel üdvözljük egyházunk e derék püspökét új tisztében.

— **Lelkészválasztás.** A hosszupályi egyházközség Csighy Andor debreceni segédlelkészt hívta meg lelkészi állomására. Legyen Istennek áldása a megválasztott ifju Timótheus egyházi működésén.

— **Uj egyházközség alakítása.** A földmivé-
ügyi minister 3679—1904. sz. a. arról értesítette a
püspöki hivatalt, hogy a temesvármegyei Mosnica
községben lakó református kisgazdák és munkások
részére 110 gazdálkodó és 10 munkás telephelyet
létesített egyenként 24, illetőleg 4 katasztrális hold
területtel; az új telep egyházi szükségleteire az 1894.
V. t.-c. 3. §. értelmében a templom helyül 600 □ öl,
lelkészi telekhelyül 800 □ öl belsőség, templomalapra
15 hold külsőség, lelkészi illetményül 49 hold 800
□ öl terület jelöltetett ki. A kántortanító részére
pedig 5 hold terület. Felhívja azért a püspöki hiva-
talt, hogy ottan még a folyó évben ref. lelkészi állás
szervezése és betöltése, valamint lelkészi lak építése,
1905 ben pedig templomépítés iránt intézkedjék. A
lelkészi lak építéséhez legfőleg 10.000, a templom
építéséhez 25.000 k. segéllyel hajlandó hozzájárulni.
Mindenesetre örvendetes tudomásul kell vennünk ezt
a hírt. A szervezés munkájához bizonyára gyorsan
hozzá fog látni a közelebről érdekelt és hivatott
egyházmegye, illetve annak esperese Nem ok nélkü-
l tesszük meg azonban azt az észrevételt, hogy
Mosnica helyett magyarosabb hangzású helynevet
vehetne fel a telep.

— **Házvétel a kollegium részére.** Február 5.
a püspöki hivatalban a ft. püspök és mélt. főgond-
nok ur részvételével a főiskolai gazdasági tanács
rendkívüli ülést tartott, melyen elhatározta a Pé-
terfia-utcai 5. sz. a. levő 604 □ öles házastelket a
kiakudott vételáron való megvásárlását. Örömmel s
elismeréssel közöljük e hírt, mert azt látjuk belőle,
hogy egyházkerületünk elnökségének éber figyelme
főiskolánk fejlesztése érdekében a közeli jövő szük-
ségre gondosan kiterjed. A megvásárolt házaste-
leknek közvetlen szomszédságában van ugyanis főisko-
lánknak egy hasonló nagyságú házastelke. Iskolánk
böles kormányzata a két helyet bizonyára a legböl-
csebben ki fogja használni iskolaügyeink érdekében.

— **Sajtóhiba.** Lapunk f. é. 5. számában az or-
szágos ref. tanáregyesületnek a vallás- és közokta-
tásügyi miniszterhez intézett felterjesztése végén
Karai Sándor neve alatt „egyesületi előadó“ helyett
„előadó“ olvasandó.

— **Koszoru** című kiadványsorozatának 1904.
évi tíz füzetére pályázatot hirdet a Magyar Protes-
táns Irodalmi Társaság. Kivátnak vallásos elbe-
szélések, életrajzok, történeti képek és rajzok. A fő-
feltétel az, hogy az evangélium lelke buzogjon ben-
nők, keresztyén valláserkölesi erővel hassanak és
tösgyökeres magyar nyelven szóljanak. A pályázat
nyílt, bárki részt vehet benne, jeligés levélke nem
szükséges. A közlésre elfogadott művek kis nyoma-
tott ivenként 45—50 koronával díjaztatnak. A füze-
tek terjedelme egy nyomtatott ivennél kisebb, másfél-
nél nagyobb nem lehet. A kéziratok f. évi június
hó 15-ig alólírott titkárhoz küldendők. Budapest,
1904. február 3-án *Szűts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Spanyolországban** Pey Ordeix nevű katholi-
kus pap Paternidad című drámájában, a pápától függet-
len katolikus egyház eszméjét oly erélylyel és sikerrel
juttatta kifejezésre, hogy az egész Spanyolországban
éríthető feltűnést keltett. Azonban Spanyolországban
még nincsenek a lelkek jól előkészítve az ilyen eszmék
számára, s a kik maguk hirdetik is az eddigi rendszer
hibáit és tévedéseit, megíjedvén tanításaik merészségé-
től, engednek az egyházi felsőség nyomásának, s
ugy tesznek, mint nevezett dráma szerzője is tett.

Pey Ordeix ugyanis kibékült az egyházzal, beismerte
„tévedéseit“ a barcelonai püspökség hivatalos egyházi
lapjában. Ugylátszik, még forronganak az eszmék,
melyeknek erősödniök kell, hogy a spanyol egyház
sorsa jobbra forduljon.

— **Az ausztriai protestantizmus erősödését**
mutatja az a tény, hogy az osztrák kormány már
jóvá hagyta egy egyesületnek szabályait, mely Evangé-
likus Liga címen a németországi Evangelischer Bund
mintájára alakult. A liga első gyűlését szeptemberben
tartotta Bécsben. Így terjed az evangéliumi világosság
még olyan országokban is, a melyekben a katholicismus
legerősebben tartotta magát.

— **Egy olasz városba,** melyet Guigloneseinek
hivnak csodálatos uton jutott be az evangélium. A
6000 lakossal bíró kisváros lakói közül néhányan
Amerikába menvén, ott protestánsokká lettek. Haza-
jövén később városukba, ott olyan jó példát adtak,
hogy 3 év alatt városuk lakosságának tekintélyes
része áttért a protestantizmusra. Ime egy példa arra,
hogy sok olyan hely van Európában, a hol a pro-
testantizmus csak azért nem terjed, mert nincsenek
ott terjesztői.

— **Halálozás.** Ismét kidőlt egy a hü sáfárok
közül! *Gulyás Lajos* a kisujszállási egyház tudós
lelképásztora, lapunk lelkes barátja s minden nemes
ügynek melegeklü támogatója más hazába költö-
zött. Legközelebb bővebben akarunk róla megemlé-
kezni. Most csak a haláláról kiadott gyászjelentés
közlésére szorítkozunk: „Megtört szívünk mély fáj-
dalmával jelentjük a nagyszámú rokonság nevében
is, hogy a drága jó férj, felejthetetlen édesatyja és
szeretett rokon *Gulyás Lajos* kisujszállási ev. ref.
lelkész, egyházmegyei tanügyi bizottsági elnök és
tanácsbíró, főgymn. igazgatótanácsi elnök, életének
61-ik, boldog házasságának 31-ik, lelképásztorkodá-
sának 33-ik évében, több mint két heti súlyos szen-
vedés után ma reggel elhunyt. Kedves halottunk
földi részei 1904. február 5-én d. u. 2 órakor fognak
a templomban és a sirnál tartandó ima után a siri
nyugalomnak átadatni. Kisujszállás, 1904. február 3.
Dr. Gulyás Lajos és jegyese Horváth Melanie. Özv.
Gulyás Lajosné Vetéssy Róza. Aldott volt élete, ál-
dott legyen emlékezete!

T a r t a l o m - j e g y z é k : Szerény visszhang. Ujfalusi Béla. —
Eszmék a debreceni kath. nőegylet szervezésével kapcsolat-
ban. — Hires természettud sok vallásos nyilatkozatai. Eröss
Lajos. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh
Ferencz. — Indítvány az új énekeskönyvre vonatkozólag a
hevesnagykunsági ev. ref. egyházmegyéhez. — Közéletünk:
Protestantizmus és socializmus. — A hét gyertyatartó. Fekete
Gyula. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas **egyetlen magyar**
nyelvű protestáns imakönyv a
serdülő ifjuság számára. **Horváthné Ferenczy Ida**

„Fehér Liliom“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref.
püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára
egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászon-
kötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranymetszettel és
dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, vala-
mint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél **Miskolcon**,
aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizománya
László Albert és Társa
(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

protestáns egyházirodalmi kiadóhivatalában
 Debreczenben most jelent meg **második kiadásban** a
Van-Oosterzee-Antal-féle

Heidelbergi Káté

52 egyházi beszédben.

Ára díszes vászon kötésben 12 korona.

Megjelentek továbbá:

SZÜGYI JÓZSEF Négyhangu magyar ev. ref. chorál könyv orgonára és négyszólamu vegyes énekkarra alkalmazva.

Ára füzve 8 kor., vászon kötésben 10 korona
SZÜGYI JÓZSEF 225 Orgona előjáték templomi és iskolai használatra.

Ára füzve 6 kor., vászon kötésben 8 korona.
JUHÁSZ S. Protestáns asszonyok. Fényes selyembrokát díszkötésben 12 korona.

Protestáns hölgyeknek ajándéknak kiválóan alkalmas.
 A 4 mű külön-külön vagy **együttesen** is megrendelhető

havi 2 koronás részletfizetésre
 a „Kazinczy” Könyvkereskedő Részvénytársaságnál
 Debreczenben.

Theológiai és tanszerárjegyzék
 kívánatra ingyen és bérmentve.

Országh Sándor
orgonagyáros
 cs. és kir. udvari szállító
RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy díszoklevéllel” és Ferencz József lovag-„renddel” kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.
 Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, líu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt sajon soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmeinkbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT: 1845-BEN.